

2005 BAŞINDA TÜRKİYENİN EKONOMİK VE SİYASAL YAŞAMI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER¹

Bağımsız Sosyal Bilimciler

Giriş

Ülkemiz derin ve toplumsal etkileri giderek yoğunlaşan bir kriz sürecinden geçmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) eşliğinde şekillenen iktisat politikaları toplumsal yapının bütününde dönüştürücü etkiler yaratmaktadır. Özelleştirmeler ve kamusal denetimin daraltılması politikaları ile sürdürülen bu dönüşümlerin toplumsal maliyetleri artan işsizlik ve yoksulluk olarak karşımızda durmaktadır.

Cumhuriyet tarihinin 80 yılı aşkın gelişimi içinde emekçi sınıflar emperyalizme ve Türkiye toplumunun egemen sınıflarına karşı belli kazanımlar elde etmişlerdir. Uluslararası ve yerel sermayenin günümüzde IMF ve DB güdümünde uyguladıkları program, emekçi sınıfların tüm geçmiş edinimlerini adım adım veya belli konjonktürlerde hızla tasfiye etmeyi amaçlamaktadır.

Bu değerlendirmeleri son onbeş yıldan bu yana daima gündemde olan finansal krizlere ilişkin tartışmalara taşırırsak şu vurguyu çok açık olarak yapmamız gerekmektedir: ***Türkiye ekonomisinin kısa dönemli geleceği, uluslararası finans kapitale teslim edilmiştir.*** Bu durum, ekonomiyi sistematik olarak kırılanlaştırmıştır; potansiyel krizlere yatkın hale getirmiştir. BSB'nin bu çerçevede içindeki saptama ve çözümlenmeleri, böyle bir senaryoyu gündeme getirebilecek süreçleri ortaya koymak ve ülkeyi daha da karanlık sonuçlara sürükleyebilecek kriz ortamlarının patlak vermesine karşı emekçilerin dikkatini çekme çabasını ifade etmektedir.

¹ Bağımsız Sosyal Bilimcilerin hazırladığı raporun özetidir.

<http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>

ULUSLARARASI YENİ İŞBÖLÜMÜ İÇİNDE TÜRKİYE

[*Dünya Ekonomik İşbölümü ve Türkiye*

“Yapısal Reformlar” olarak da anılan IMF ve DB güdümlü politika dayatmalarında *birinci kuşak* düzenlemeler ekonomiyi daha fazla öncelemekte ve ulus devletlerin piyasalarını küresel kapitalizmin piyasa kurallarına sınırsızca açmalarını öngörmekteydi. Ticaretin tümüyle serbestleştirilmesi, sermayenin önündeki kısıtlamalarının kaldırılarak ülkelerin uluslararası finans ağlarına açılması ve bu hedeflere uygun olarak sürdürülen kuralsızlaştırma (de-regülasyon) ve özelleştirme politikaları, *birinci kuşak* politikaların temel çerçevesini oluşturmaktaydı. Türkiye'nin 1989'u izleyen yıllarda sermaye hareketlerini serbestleştirilmesiyle başlayan mali dışı açılma süreci, büyük ölçüde bu birinci kuşak politikaların hayata geçirilme sürecinin bir parçasıdır.

İkinci kuşak “reformlar” birinci kuşak reformların tamamlayıcısı niteliğinde olsalar da, *devlete verdikleri işlev* açısından önemli bir farklılık taşımaktadırlar. Birinci kuşak reformlarda piyasa kuralları karşısında *edilgen* olarak tanımlanan devletin, ikinci kuşak reformlarla yerini piyasanın toplumsal olan her alana yaygınlaştırılması görevini üstlenen *etkin düzenleyici devlete* (re-regülasyon) bırakması söz konusudur. Böylece ulusal devletler kendi tarihsel ve toplumsal ilişkilerince biçimlenen kurumsal ve hukuksal yapılarını küresel hukuk ve kurumların dayatmaları karşısında yeniden tanımlama ve düzenlemeye tabi kılmışlardır.

Bu dönüşümlerin iki önemli sonucu, ülkemizde olduğu gibi neredeyse tüm dünya halklarının da temel sorunu olarak ortaya çıkmaktadır: Kabaca bu iki ana eğilim *kamusal alana ilişkin karar alma süreçlerinin* toplumların kendi anayasal kurumlarından, küresel kurallara tabi *“bağımsız” düzenleyici üst kurullara devri* ve *kamusal alanın* giderek daha fazla *ticarileştirilmesidir*. Siyasetin ekonomiden ayrılması şeklinde meşrulaştırılmaya çalışılan bu süreç toplumun geniş kesimlerinin ve emekçi halkların siyasal süreçlerden uzaklaştırılması sonucunu doğurarak, küresel sermayenin ve bu sermayenin yerli uzantılarının toplumsal yapılar üzerindeki tahakkümünü artırmaktadır.

Söz konusu düzenlemeler etrafında Türkiye'nin 2000'li yıllardan bu yana geçirdiği süreç değerlendirildiğinde, yaşadığımız sürecin başlangıçta

da söylediğimiz gibi basit anlamda yalnızca ekonominin “istikrara” kavuşturulması olmadığı, Türkiye toplumsal yapısının kökten yeniden düzenlemelere tabi tutulduğu daha açık ortaya çıkmaktadır.

[AB Üyelik Müzakereleri Sürecinde Türkiye

Türkiye'nin siyasal ve iktisadi gündemindeki konular arasında AB'ye tam üyelik kadar akılcı düşünce ve analiz düzleminin dışına itilen bir başka konu bulmak güçtür. Günümüzde Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği sorunu, hemen tümüyle yandaşlık/karşıtlık ikilemine oturmuş görünmekte, her iki “uç”ta yer alan “yandaş”lar kamuoyunu ve karar alıcıları etkilemek için geçerliliği tartışmalı argümanlara başvurmaktadır.

AB'ye tam üyelik Türkiye kamu oyunda genel bir siyasal destek görmekte ve AKP bu siyasal desteği bir yandan uluslararası meşruiyet kazanmanın, bir yandan da daha kolay kontrol edebileceği yerel iktidar odaklarını güçlendirecek biçimde merkezi devlet yapılarını etkisizleştirmenin aracı olarak manipüle etmektedir. AB ve AKP için Türkiye'de kamu yönetiminde ademi-merkezleşme, salt bir etkinlik sorunu olmanın ötesinde, siyasal bir boyut da kazanmaktadır. AKP'nin AB'ye yaklaşımı, tam üyelik güzergahının fiilen tıkanması ile sonuçlansa bile bu ana kadar AKP sermaye kesimi üzerindeki etkinliğini güçlendirmiş, iç siyasetteki muhalifleri üzerinde önemli avantajlar elde etmiş, Cumhuriyet'in laik temellerini yıpratmış olacaktır. Böyle bir aşamadan sonra AKP'nin vazgeçemediği İslamcı referanslarına dönerek AB'ye mesafeli davranması İslamcı sağ siyaset açısından akılcı bir strateji de olabilir.

AB açısından Türkiye'ye fiilen ikili bir 'yol haritası' (tam üyelik ve özel ortaklık) çizen, ve AB için siyasal taahhüt anlamı taşımayan 17 Aralık 2004 Konsey Kararı'ndaki temel beklenti, müzakere süreçleri nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, “Türkiye'nin AB yapılarına sağlam bir biçimde bağlı kalması”dır. Uluslarüstü bir birlikle, bu birlikten kesin taahhüt ve tavizler alınmadan böyle bir bağımlılık ilişkisi kurulmak istenmesinin nedenleri toplumumuza açıkça anlatılmalıdır.

Özetle, AB çevresindeki tartışmaları akıl düzlemine çekmek ve başta emekçiler olmak üzere, toplumun tüm kesimlerini AB konusunda tam bilgilendirmekte Türkiye aydınlarına, özellikle siyaset bilimcilerine ve iktisatçılarına büyük görev ve sorumluluklar düştüğü kanısındayız.

TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE AKP DÖNEMİ: MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE KIRILGANLIKLAR

[Genel Gözlemler

AKP hükümetinin ayırt edici özelliği, ülkemizde sürdürülen neo-liberal projenin “güçlü hükümet” söylemleri altında yürütücüsü rolünü, güçlü bir halk muhalefeti ile karşılaşmadan, üstlenmiş olmasıdır. AKP söz konusu politikaları bir yandan uluslararası sermayenin isteklerini karşılama gerekçesiyle, diğer yandan ise Türkiye'nin devlet ve idarî “geleneği” ile olan siyasal uyum sorunlarını aşmak amacıyla önceki tüm iktidarlardan daha hızlı ve cüretkâr bir şekilde hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Türkiye uluslararası işbölümünde ihracata dayalı büyüme stratejisi doğrultusunda standart teknolojiler ve ucuz işgücü ile üretimde uzmanlaşmaya devam etmektedir. Düşük sabit sermaye yatırım oranı ve üretim bileşimini yerli-yabancı özel sektörün kararlarına ve uluslararası anlaşmaların düzenlemesine teslim etme siyaseti, Türkiye'yi mevcut üretim kaynağı donanımıyla neyi ucuz üretebiliyorsa onu üretmeye mahkûm etmektedir. Türkiye'nin ticaret fazlası verdiği temel sektörler “emek-yoğun, kaynak temelli” sektörlerdir. Türkiye yüksek teknoloji ve nitelikli emek gerektiren sektörlerdeki ticaretinde sürekli açık vermekte ve bu açıklar 2000'li yıllardan bu yana artmaktadır. Dış ticaret açıkları açısından kritik gözlemlerden bir diğeri ise, ağırlıkla tarım ve ham maddelerden oluşan “birincil mal” gurubunda ticaret dengelerinin 2001 yılından sonra ciddi bir açığa dönüşmesidir. Söz konusu bu gelişmenin ardında Türkiye tarımında son dönemde izlenen gerilemelerin ciddi etkileri olduğu açıktır.

Dış ticaretteki bu kalıcı eğilimlerin buğday ekiminden ilaç sanayiine kadar birçok yaşamsal üretim faaliyetinin “piyasa” koşullarına bırakılmasının doğal bir sonucu olduğu söylenebilir. Emek-yoğun sektörlerin teknoloji-yoğun sektörler karşısındaki ticaret hadlerinin sürekli olarak bozulması, emek-yoğun sektörlerde uzmanlaşan Türkiye benzeri ekonomilerin dış dünyaya düzenli bir kaynak transferinde bulunduğu kanıtıdır. Dış ticareti bu sektörler aracılığı ile artırma isteğinin doğrudan sonucu, ücret maliyetlerinin baskı altına alınmak istenmesidir.

İşsizlik, resmi verilere göre tahminen %45'lerde seyreden ve asgari ücreti bir varsayım hâline getiren kayıt dışı istihdamın başlıca sebeplerindendir. 2004 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program'a göre iktidar 2005-2007 yıllarında işsizlik oranının %10 civarında kalmasını öngörmektedir. Yüksek işsizlik oranı, özel sektörde ve kamu sektöründe çalışma şartlarını esnekleştirmekte, ücretleri bastırmakta ve işçileri kayıt dışında çalışmaya zorlamaktadır. İşsizlerin kişisel ve ailevî mağduriyeti bir yana, on binlerce vasıflı insanın işsiz kalması veya vasıflarına uymayan işlerde çalışması, yitirilen üretim imkânları bakımından toplum için büyük bir kayıptır.

[Büyümenin Kaynakları

1999-2004 döneminin tümü itibariyle GSYİH ve GSMH'nin ortalama büyüme hızları sırasıyla % 2.9 ve % 2.3 çevresindedir. Başka bir deyişle, 2002-2004'teki toparlanmaya rağmen, 1999 ve 2001'deki büyük olumsuz şokların etkisi henüz tam olarak giderilememiştir.

Büyümenin kaynakları ile ilgili sayısal bir değerlendirmeden şu sonuçlar çıkarılabilmektedir:

(i) Gerek 1999-2000, gerekse 2001-2004 alt dönemlerinde büyümenin kaynakları, esas itibariyle, tüketim harcamaları ve özel üretici kesimdeki stok artışlarıdır. 2003 ve 2004 yıllarında özel yatırımların canlanması, henüz sabit sermaye oluşumunu ya da dış ticareti büyümenin "motoru" haline dönüştürebilmiş değildir. Stok artışlarının büyüme aritmetiğinde bu kadar etkili bir öge haline dönüşmesinin akla yakın bir iktisadi açıklaması yoktur.

(ii) 2004'te özellikle makine-teçhizat ithalatı rakamlarına da yansıdığı gibi, özel sabit sermaye yatırımlarında bir canlanma görülmektedir; ancak buna rağmen (özel sabit yatırımlar/GSMH) oranı henüz 1998'deki düzeyine bile ulaşamamıştır. Öte yandan, özel yatırımlardaki canlanmanın önemli ölçüde yurt dışı kaynaklardaki artışla finanse edildiği 2004 yılında % 22 dolayında gerçekleşen (ulusal tasarruflar/GSMH) oranının 1998'deki % 23'lük düzeyi aşamadığı gözlenmektedir.

(iii) Özel yatırımlarda 2003 ve 2004'teki canlanmaya rağmen, 2004 yılındaki reel sabit yatırım hacmi de, hem özel sektör, hem de ekonominin tümü için 1998'dekinin altındadır. İmalat sanayiinde 2001-2002'deki yatırım zafiyeti kısmen aşılmıştır. Yeni tesis yatırımdan çok bunalım yıllarının değersizleştirdiği makina ve teçhizatın yenilenmesine

odaklanan bu yatırımların artan dış finansman imkanlarından ve ulusal paranın 2003-2004'te aşırı değerlenme eğilimine girmesinden etkilendiği açıktır. Bu tür yenileme yatırımlarının 2005'de aynı tempoda sürmesi olasılığı yüksek görünmemektedir.

(iv) Konut sektöründeki bugünkü yatırım boşluğunun başlıca sakıncaları, istihdam yetersizliğinde ve dönemsel salınımları dolayısıyla istikrarsızlıklar yaratma özelliğinde ortaya çıkmaktadır.

[**İstihdam Yaratmayan Büyüme: Piyasaların İsteddiği Koşullarda ve Ancak Onun İsteddiği Kadar!**

İşsizlik sorunu 2004 boyunca da Türkiye ekonomisinin çözüm bekleyen sorunlarından biri olmaya devam etmiştir. Açık işsizlerin sayısında hızlı büyüme konjonktürüne ve ihracattaki sıçramalara rağmen 2001 krizinden sonra anlamlı bir azalma olmamıştır. 2002 yılında %10.3 düzeyinde olduğu tahmin edilen *açık* işsizlik oranı ise, 2003'te %10.5 düzeyine çıkmış, 2004'ün dördüncü çeyreği itibariyle de %10.0 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004 yılının tümü için açık işsizlik oranınının 2003'tekinden çok farklı olmayacağı anlaşılmaktadır. Açık işsizlik oranı özellikle kentli genç nüfus içinde yüksek düzeyini korumaktadır. DİE'nin açık işsizlik oranına ek olarak sunduğu *eksik istihdam* verileri de göz önünde tutulursa, atıl durumda bulunan toplam işgücü oranı 2004'ün 4. çeyreğinde %13.1 olarak hesaplanmaktadır.

Türkiye işgücü piyasasında 2002 sonrası ait verilere ilişkin en çarpıcı gözlem, söz konusu dönemde milli gelirden son derece hızlı bir büyüme yaşanmasına karşın, istihdam artışlarının görece çok yavaş kalmış olmasıdır. İktisat yazınında, "*işsiz-büyüme*" kavramı ile tanımlanan bu sürecin aslında tüm az gelişmiş ekonomilerin ortak bir sorunu olduğu sıkça dile getirilmektedir.

Milli gelirin toplamına ilişkin gözlemler, alt sektörler itibariyle de geçerliğini korumaktadır. 2002 sonrası dönemde büyümenin öncü gücü olarak gösterilen sanayi sektörüne yakından baktığımızda da benzer sonuçlar söz konusudur. 2002 sonrası dönemde sanayi sektörünün ortalama büyüme hızı reel olarak %9.5'e ulaşmış iken, sanayi istihdamının ortalama artış hızı sadece %1.5'te kalmıştır. Sanayi sektörü hasılası 2002 birinci çeyreğinden, 2004'ün üçüncü çeyreğine *birikimli olarak* %25'in üzerinde artış göstermiş iken, sanayi istihdamındaki artış sadece %7 düzeyinde ulaşabilmiştir.

2002 ve 2003'te toplam istihdamın yıl ortalaması değerleri bir önceki yıla göre, sırasıyla, 170 bin ve 207 bin kişi daralma göstermektedir. Söz konusu daralmanın işsizlik oranında daha büyük çaplı bir artışa yola açmaması ise işgücüne katılım oranındaki gerilemeden kaynaklanmaktadır. 2004'ün yıl ortalaması ise 2003 ortalamasına göre 564 bin kişilik bir istihdam artışı göstermektedir. Oysa aynı dönemde (2004-2003) Türkiye'nin demografik yapısına bağlı olarak 15-üstü yaş nüfus toplamında yaklaşık 1 milyon kişilik bir artış vardır. İşgücüne katılma oranının %48 civarında gerçekleştiği bu dönemde, açık işsiz miktarı sadece 17 bin kişi tutarında bir gerileme göstermiştir. 2004'te milli gelir artışının reel olarak yaklaşık %8 olacağı tahmini altında, işsiz sayısında anlamlı bir gerilemenin elde edilmemiş olması, büyüme sürecinin dinamikleri hakkında kuşkular uyandırmaktadır.

[*cret ve Verimlilik İlişisindeki Gelişmeler*

1980 sonrası Türkiye ekonomisinde ücret ve üretkenlik artışları arasındaki ilişi giderek birbirinden kopmuştur. cret ile üretkenlik arasındaki bu kopukluğun 2000-2004 yılları arasında da devam ettiği gözlenmektedir. Son 5 yılda imalat sanayiinde emek verimliliği 2001 kriz döneminde yaşanan %1.2'lik düşüş haricinde sürekli artma eğilimi sergilemektedir. Ancak aynı dönemde bu verimlilik artışının ücretlere yansımadağı, 2004'ün ilk üç çeyreği sonunda kamu kesimi için %4.2, özel kesim için de %4.5 olarak kaydedilen reel ücret artışlarına rağmen reel ücretlerin 1997 seviyesine dahi gelemediği anlaşılmaktadır.

Geçmiş beş yıllık dönem boyunca sanayi sektörü daha yüksek bir üretim düzeyi tutturmayı, daha az işçiyi daha fazla çalıştırıp, daha az reel ücret ödeyerek başarabilmiştir. Bu retim artışı işçi verimliliğindeki artışla sağlanırken işgücü maliyetinin devamlı baskı altında tutulması sonucu ekonomik büyüme işçilerin refahına bir katkı sağlamadağı gibi reel alım gücünü de azaltmış, yoksulluğu artırmıştır. Bu anlamda son yıllarda izlenen programlar işgücü maliyetlerinin azaltılması, iç talebin kısılması, kamu kesiminin küçülmesi ve üretimden tamamen çekilmesi, sendikal hareketlerin ve sosyal yaşamın darbe alması konularında oldukça "başarılı" bir performans sergilemiştir.

[Türkiye Uluslararası Finans Piyasalarına Yüksek Arbitraj Getirisi Sunmaya Devam Etmektedir

Türkiye 2003'ten bu yana yurt dışından önemli miktarda spekülative finansal akım çekmeye devam etmektedir. Toptan eşya fiyatları cinsinden enflasyon oranı Ocak 2002'de %90'lar düzeyinde iken, bu oran 2004 sonunda %13'e gerilemiş durumdadır. Öte yandan Türkiye'nin uluslararası finans piyasalarına sunduğu finansal arbitraj 2002 dezenflasyon programı sırasında önce faizlerdeki hızlı düşüşe paralel olarak hızla gerilemiş, Şubat kriziyle birlikte %80 düzeyine sızmıştır. Finansal arbitraj getirisi 2001 Şubat krizi sonrasında yaşanan devalüasyon sürecine koşut olarak gerilemiş, ancak özellikle 2002 bahar aylarından başlayarak tekrar %50 düzeyinin üstüne çıkmıştır. AKP iktidarı dönemi boyunca yurtdışından sağlanan sıcak para girişlerinin ardında da bu tür yüksek oranlı arbitraj fırsatları yatmaktadır. OECD ülkelerinde ortalama faiz oranları %4-5 düzeyinde seyrederken, Türkiye küresel finans piyasalarına %30'a yakın düzeyde bir spekülative finansal getiri sunması sonucunda bu piyasalardan “sıcak” nitelikli finansman olanaklarına kavuşabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye önce Kemal Derviş'in ekonomi yönetiminden sorumlu olduğu koalisyon döneminde, daha sonra da doğrudan AKP iktidarı altında 2001 kriz idaresinin finansmanı sorununu küresel piyasalara sunduğu yüksek finansal getiri olanaklarıyla aşmış gözükmektedir.

Bu biçimde uyarılan sıcak para akımlarının Türkiye para piyasasında bir döviz bolluğu yaşatması kaçınılmazdır. Böylece Türk Lirası yabancı paralar karşısında aşırı değerli konuma sürüklenmektedir. Yüksek reel faizlerin başı çektiği finansal arbitraj getirisine dayalı spekülative sermaye girişleri sonucunda yaşanan döviz bolluğu, bir yandan ithalat hacmini uyarıp dış ticaret ve cari işlemler açıklarına yol açarken, bir yandan da hükümetin TL cinsinden dış borç yükümlülüklerini geriletmektedir. Dolayısıyla, son derece hassas spekülative dengelere dayalı bu tür döviz girişlerine dayanan bir büyüme konjonktüründen geçen Türkiye, bir yandan da işsizliğin gerilemediği ve reel ücret düzeyinde 2001-2002 yıllarında gerçekleşen çöküntünün hâlâ süregeldiği bir ekonomik süreç sergilemektedir. Bu özellikleriyle Türkiye'nin büyüme olgusunu “spekülative-yönlü büyüme” olarak da nitelemek mümkündür.

[Cari İşlemler Açığı Tehlike İşaretleri Veriyor

Cari işlemler açığı Türkiye ekonomisinin 2005 başında en önemli

kırılganlık noktasını oluşturmaktadır. 2002 yılında 1.5 milyar dolar düzeyinde olan cari açık, 2003'te 8.0 milyar dolara, 2004'te de 15.6 milyar dolara yükselmiştir. 2004 milli gelir tahminlerinde cari açığın milli gelire oranla %5.3'e ulaşacağı öngörülmektedir.

Öte yandan 2001-sonrası dönem boyunca birikimli cari işlem açıkları 31.6 milyar dolara ulaşırken, Türkiye'nin toplam dış borcunun 50.1 milyar dolar arttığı belirlenmektedir. Bu bağlamda Türkiye ekonomisine giren yabancı sermayenin yaklaşık beşte dördünün (2004'te %82.3'ünün) "borç yaratan" ğelerden oluştuğunu ve dış borç stokunun, ekonomik büyümenin gerektirdiği dış kaynak boyutunu fazlasıyla aşan otonom bir nitelik kazandığını da vurgulamak gerekir. Dolayısıyla dış borç stokunun artışı, ekonominin tasarruf-yatırım dengesini sağlamak için gerek duyduğu döviz talebinin çok üstünde bir tempoda seyretmektedir.

[**Kamu Borç Stokunun Dinamikleri**

Türkiye'de 2000'den bu yana hükümetler bütçe tasarılarında tek bir amaca odaklanmıştır: borçların evrilmesi. Söz konusu amaç uyarınca, kamunun toplam gelirleri ile faiz dışındaki harcamaları arasındaki farkı veren faiz dışı (birincil) bütçe dengesinin, 2001 krizinden bu yana her yıl milli gelire oran olarak tüm kamu sektörü için %6.5, merkezi hükümetin konsolide bütçesi için de %5 oranında fazla vermesi bir *fetiş* haline dnştrlmştir.

IMF'nin Türkiye zerine yaptığı projeksiyonlarda kamu kesiminin faiz dışı fazla hedefleri asgari olarak 2007'ye kadar korunmaktadır. Dolayısıyla 2000 sonrasında kamu kesiminin bütün bütçeleri kamunun borç yükünün çevrilmesi amacına dönük olarak, uluslararası düzeyde çok yüksek sayılabilecek bir oranda faiz dışı fazlalar vermeye mahkum gözükmektedir. 2005 yılı Bütçe Tasarısı da aynı mantık altında hazırlanmıştır.

Böylesine yüksek bir faiz dışı fazla yaratan bütçe uygulaması Türkiye'nin borçluluk düzeyini ne derecede etkilemiştir?

(i) Toplam kamu kesimi net borç stokunun milli gelire oranla 2002 sonunda %78.7'den, 2004'n 3. eyreğinde %67.5'e gerilediği görülmektedir. Ancak söz konusu karşılaştırma yanıltıcıdır. Nitekim, bu dönemde kamu net borç yükündeki 11.2 puanlık azalmanın 12.8 puanının dış borç yükündeki azalma ile açıklandığına görmekteyiz. İ borç stoku milli gelire oran olarak 2002 sonrasında %56 oranında

süregelmiş, *net iç borçların* milli gelire oranı ise 2001'e göre %1.6 oranında hafif bir *artış* göstermiştir. Milli gelirin olağanüstü bir büyüme konjonktürü geçirdiği bu dönemde, iç borçların da aynı tempoda yükselmekte olduğunu gösteren bu tespit, hükümetin iç borç yükünü düşüremediğini, ancak sabit bir oranda tutabildiğini vurgulamaktadır.

(ii) Kamu kesimi dış borçları 2001 krizi sonrasında 70.0 milyar dolardan, 2004'ün üçüncü çeyreğinde 89.2 milyar dolara yükselmiş, yani 3 yıl içinde dolar bazında %27 artmıştır. Bu arada konsolide bütçe dış borç stoku söz konusu dönemde dolar bazında neredeyse iki misline ulaşmış, Türkiye'nin özel sektör dahil toplam dış borçları ise 113.9 milyar dolardan 153.2 milyar dolara sıçramıştır.

(iii) Dış borç yükü döviz bazında artış içindeyken, Türk Lirası bazında artışının sınırlı kalması doğrudan doğruya döviz piyasalarında TL'nin aşırı değerli (dövizin ucuz) olmasının sonucudur. Dövizin görece ucuzluğu dış borç tehlikesini gizlemekte, toplam borç stokunda da bir iyileşme olduğu izlenimi yaratmaktadır. Oysa tehlikeli bir biçimde artış gösteren dış borçlanma, temposundan bir şey kaybetmemiş olan iç borçlanma ile birleştirildiğinde, borçlanma yükünün Türkiye ekonomisindeki ciddiyetini koruduğu görülecektir.

[**Konsolide Bütçe 2004**

Mali “toparlanma” ve krizden çıkış programının “başarısı” için mali disiplin, dolayısıyla % 6.5'lik faiz dışı fazla *olmazsa olmaz* koşul olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle (i) konsolide bütçenin yapısı mevcut program temelinde şekillenmektedir; (ii) maliye politikası borç yönetimi uyarınca oluşturulduğu için edilgenleşmiştir Bir başka deyişle maliye politikasının tasfiye süreci sürdürülmektedir.

Nitekim 2004 yılı konsolide bütçesine ilişkin gerçekleşme tahminleri personel, yatırım ve sosyal harcamaların en alt düzeye çekildiğini işaret etmektedir. Bunun anlamı olabildiğince az yatırım, düşük maaş-ücret ödemeleri ve sosyal/kamusal hizmet alanının tasfiyesidir. Bir bütün olarak “yapısal reformlar” ile birlikte ele alındığında, bu strateji kamu hizmetlerinin nitel ve nicel olarak erozyona uğratılmasına, kamu hizmet alanının ticarileşme yoluyla piyasaya açılmasına, çalışan kesimlerin büyük bölümünün ve emeklilerin yoksulluk sınırına çekilmesine yol açmıştır ve bu süreç devam

ettirilmektedir. Konsolide bütçeye ilişkin veriler yukarıdaki saptamaları doğrulamaktadır:

(i) Gider yönünden ele alındığında bütçe büyüklüğü/GSMH oranının %33.1'e çekildiği saptanmaktadır. Ancak faiz demeleri GSMH'nin %13.3'ne eşitlendiği için faiz hariç bütçe %19.8'lik bir paya sahip olmaktadır, 2003 yılında %23.0 olan son oranda düşme kaydedilmiştir.

(ii) Benimsenen programa uygun olarak bütçenin reel ekonomiye ilişkin tüketim ve yatırım harcamalarının toplam giderlere oranının son birkaç yılda %32.0 dolaylarında seyrettiği gözlenmektedir. Bunun anlamı devletin bütçesi aracılığıyla i talebi desteklemek ve istihdam yaratmaktan açıkça vazgeçmesidir. Bir karşılaştırma yapmak için bu oranın 1989'da %60, 1978'de ise %65 dolaylarında olduğunu anımsamakta yarar vardır.

(iii) Faiz demelerinin toplam bütçe içinde %40.3'lk paya sahip olduğu, GSMH'ye oranın ise %13.3'e ulaştığı dikkate alınınca, bütçenin işlevi sayısal olarak somutlaşmaktadır. Toplam bütçe ve vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı sırasıyla %25.9 ve %21.2 olarak gzlmektedir. Bunun anlamı toplam vergi gelirlerinin %62.7'sinin faiz ödemesine ayrılmasıdır. Vergi gelirlerinden artı kalan 33.6 katrilyon TL ve 19.8 katrilyon TL'ye ulaşan diğer bütçe gelirleri, devletin bütçe kapsamındaki tüm reel harcamaları ve diğer transfer harcamalarını finanse etmekte kullanılmaktadır.

Böylece devletin esas olarak faiz ödemeye odaklanmış olduğu, sosyal devlet kimliğini hızla terkettiği, hatta klasik iktisat kuramında yer alan "asli" görevlerini de yerine getirmekten uzaklaştığı 2004 yılı bütçesinin rakamlarında bir kez daha doğrulanmaktadır. Sıkı bütçe politikasına, faiz dışındaki giderlerin büyük bölümünün en alt düzeye çekilmiş olmasına karşın denge sağlanamamakta ve bütçe açığı ortaya çıkmakta, 2004 yılı konsolide bütçe açığı GSMH'nin %7.1'ine eşit olmaktadır. Öte yandan, faiz dışı fazla öngörülenin üzerine çıkararak %6.2'ye ulaşmaktadır (IMF tanımlı faiz dışı fazla için oran %5.0'dır).

Bütçe açığı/GSMH, kamu açığı/GSMH, faiz demeleri/GSMH, faiz ödemeleri/vergi gelirleri gibi oranlarda grel düzelme, bir yandan GSMH'de kaydedilen hızlı artış, diğer yandan nominal faiz hadlerinde kaydedilen düşmeden kaynaklanmıştır. Ancak bu grel düzelme

konusunu sorgulamak gerekir. Çünkü 2003 yılında Hazine yıllık ortalama %45.3 nominal bileşik faizle borçlanırken, 2004'te bu oran %26.6'ya düşmüş, ancak ortalama reel faiz %14.0 gibi yüksek düzeyde seyretmiştir. 2004 yılında faiz-kur arbitrajına bağlı olarak gelişen sıcak para hareketi spekülâtif büyüme modelinin sürdürülmesinde en büyük etken olmuştur.

Bütçe gelirleri ve vergi gelirlerindeki sayısal artışın yakından incelenmesi, bazı yalın ama önemli saptamaların yapılabilmesini sağlamaktadır: (i) Gelirlerdeki artış ortalama fiyat artışının üzerine çıkmamış, hatta altında kalmıştır. Beklenen 2004 yılı GSMH'sine göre bütçe gelirleri oranının %25.9, vergi gelirleri oranının da %21.2 olması beklenmektedir. Bu durumda 2003 yılı oranlarının altına inilmektedir. (ii) Bütçe gelirlerindeki sayısal artış vergi gelirlerindeki gelişmeden değil, çeşitli vergi dışı gelir hedeflerinin aşılmasından kaynaklanmaktadır.

Vergi gelirlerinin yeterli düzeye çekilememesinin temel nedeni, birikim modelinde ve finansal güç sahipleri ile siyasi otorite arasındaki ilişkilerde aranmalıdır. Spekülâtif büyümenin yapıtaşlarından biri olan finansal birikim modeli, mantığı ve kullandığı mekanizmalar gereği finansal rantların yeterli düzeyde vergilendirilmesini engellemekte, bir bütün olarak sistem özü itibarıyla kayıt-dışılığı ve vergi kaçakçılığını özendirilmektedir.

2004 yılında elde edilen bütçe gelirlerinin ve özellikle vergi gelirlerinin yapısı vergi gelirlerinin yetersiz kalmasının yanısıra, vergi sisteminin vergi adaleti ve vergi önünde eşitlik ilkelerine ters düştüğünü sergilemektedir. ÖTV (özel tüketim vergisi), dahilde alınan KDV ve ücretlerden sağlanan gelir vergisinin toplam vergi gelirlerine oranı 2004 yılında %61.8'e eşitlenmektedir. İthalde alınan KDV de dikkate alındığında oran %79.2'ye yükselmektedir. Buna karşın kurumlar vergisinin payı % 9.7, banka ve sigorta muameleleri vergisinin payı da %1.6'dır. Gelir vergisi içinde ücret ve maaşlardan kesilen verginin payı ise %89.7'dir. Bu göstergeler toplam vergi gelirlerinin esas olarak ücretlilerden yapılan gelir vergisi kesintilerinden ve dolaylı vergi niteliğindeki ÖTV ve KDV'den sağlandığını göstermektedir. Yüksek oranlar üzerinden gelir vergisi ödeyen çalışan kesimler ÖTV ve KDV ile vergi baskısı altında kalmakta, buna karşın finansal rant ve kâr düşük düzeyde vergilendirmektedir. Yukarıdaki saptamalar vergi sisteminin spekülâtif büyüme modeline uygun biçimde düzenlenmesinin ekonomik ve sosyal olumsuzluklara yol açtığını göstermektedir.

YAPISAL UYUM PROGRAMLARININ GERÇEK YÜZÜ

[Kamu Yönetimi Reformu

Ülkede köklü bir yönetsel dönüşümü hedefleyen kamu yönetimi reformu süreci, AKP tarafından politik örgütlenmesinin temel taşlarını koyabilmek için bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Reformun temel çerçevesine bakıldığında görülen manzara, merkezi idare ile yerel idareler arasında yeni bir görev/yetki bölüşümü yaratılması ve kamu hizmetlerinin özel kişilere gördürülmesi konusunda merkezi ve mahalli idarelere genel ve toptan yetki verilmesidir. Türk kamu örgütlenmesi sisteminde, merkezi idare konu ve coğrafya bakımından (kanunlar çerçevesinde) genel yetkili, mahalli idareler ise (kanunlar çerçevesinde) özel yetkilidir. Kamu yönetimi reformu süreci bu sistemi tamamen tersine çevirmeyi, kamunun merkez örgütlenmesinin yetkilerini sayarak daraltmayı, mahalli idarelerin yetkilerini merkezin sınırlandırılmış yetkilerinin dışında kalan tüm alanlar şeklinde belirleyerek genişletmeyi hedeflemektedir. Kurulmaya çalışılan yapı, 1924'den bu yana tüm Cumhuriyet anayasalarının öngörmüş olduğu yapıya ve Türk kamu yönetimi örgütlenmesinin ruhuna açıkça aykırıdır. Toplumla kamu hizmeti vermek ve bunların güvencesini sağlamak bakımından birinci derecede yetkili olan merkez teşkilatı ve dolayısıyla hükümetler, “yerelleşme”, “demokratikleşme”, “hizmetin kalitesini artırma” sloganları yardımıyla adeta “görevsiz” kılınmakta, kamu hizmetinin özelleştirilmesinin ve bu yolla taşeron firmalar ve belediyelere kamu hizmetleri üzerinden daha fazla kaynak aktarılmasının yolları hazırlanmaktadır.

Kamu yönetimi reformunun personel ve denetleme ayaklarına bakıldığında da aynı sonuçlarla karşılaşmaktadır. “Performans değerlendirmesi”, “vizyon-misyon çalışmaları”, “kamu hizmetinin kalitesinin artırılması” sloganları çerçevesinde sunulan personel sistemi ve kamu mali kontrol sistemindeki dönüşüm çabaları da tam anlamıyla kamu hizmetlerinin piyasa koşullarında ve piyasa ajanları eli ile sunulmasının koşullarını hazırlar niteliktedir. Getirilen yeni reform yasa paketleri aracılığıyla memurluk istisnai, sözleşmelilik esas durum haline getirilmekte, yani kamunun asli görevlerinden biri olan güvenceli istihdam koşulları yaratma ve sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirme hedefinden vazgeçtiği anlaşılmaktadır.

Kamu yönetimi reformu aracılığıyla dayatılan kamu personel sisteminin temelleri ABD “pozisyon sınıflandırması” modelinde yatmaktadır. Dünyanın “Amerikanlaştırılması” sürecinde kamu personel sistemimiz de bu gelişmelerden nasibini almış gibi görünmektedir. Yeni sistemde “iş temelli” bir kamu personel sistemi dayatılmaktadır. İşe göre ve iş için personel alma ve işin gerekleri ortadan kalkınca personelin de görevine son verilmesi, memurluk ve güvenceli istihdamın yerine sözleşmeli personel sisteminin geçirilmesini zorunlu kılmakta ve kamu personeli bu yolla güvencesiz bırakılmaktadır. BSB grubu olarak bizler, sonuçları yeterince tasarlanmadan basit politik hesaplarla yönlendirilen Kamu Yönetimi Reformu’nun Türkiye’yi geri dönülmesi güç ve tamiri olanaksız bir sürece sokacağını düşünmekteyiz.

Kamu yönetimi reformu paketinin önemli bir ayağı da kamunun denetimsiz bırakılması, ya da uluslararası denetim şirketlerinin eline bırakılması sürecidir. Bunun ilginç bir örneği, Maliye Teftiş Kurulları ile ilgili tasarıda izlenmektedir. Ülkemizin bir başka saygın kurumu olan Sayıştay’ın denetim sürecinde görev ve yetkileri artırılmış gibi görünmekte, dış denetimden sorumlu temel yapı olarak Sayıştay sunulmaktadır. Denetim sürecini görev alanının ancak %13’ünü kapsayabilen Sayıştay’ın denetimi ile sınırlandırılması, aslında devletin fiilen denetim ödevinden vazgeçmesinden başka bir şey olarak yorumlanamaz. AKP’nin bir yandan yolsuzluklarla mücadeleyi önüne hedef olarak koyarken, öte yandan denetim ödevini sınırlandırarak ya da siyasallaştırarak bu mücadeleyi nasıl yürüteceği belli değildir.

[Sağlıkta Dönüşüm Programı

Türkiye toplumuna son 20 yıl sağlık alanının ticarileştirilmesi için gerekli hareketin adım adım yürütüldüğü bir takvim dayatılmış durumdadır. Elbette bu adımlar düz bir çizgi boyunca ve seri şekilde atılmamıştır. Ne var ki kamusal bir görev yüklenen sağlık kuruluşlarını, ve yetersiz de olsa, sosyal olan kazanımları çökertme açısından hatırı sayılır bir yol alındığını saptamak gerekir. Sağlık için yapılan kişisel harcamaların toplamın yaklaşık üçte birine ulaşmasından, Sağlık Bakanlığı’nın hemen hiç yatırım yapmayan ve sadece personel maaşı ödeyen bir pozisyona getirilmesine, hastanelerin büyük ölçüde döner sermaye ile ayakta durmasına, çalışanların ücretlerinin düşük belirlenmesine, özel sağlık kuruluşlarının teşvik edilmesine, kamu kesiminde sözleşmeli çalışmanın bir istihdam rejimi olarak bünyeye sokulmasına, hastaneler başta olmak üzere destek hizmetlerinin bütünüyle

taşeronlaştırılmasına/özelleştirilmesine. kadar atılan adımları saymak mümkündür.

Bütün bunların üzerinde, sağlık hizmetlerinin bir hak olması anlayışının tahrip edilerek bu hizmetlerin metalaştırılmasının kanıksandığını görüyoruz. AKP iktidarı sağlıkta bu ideolojik zemin üzerine geldi. Bir başka deyişle, tahribat belli bir noktaya getirilmiş ve yeniden yapılandırmaya yönelmenin zamanı gelmişti.

[2004: Sağlıkta Tasarılar Yılı

2003'te başlayıp 2004 boyunca yapılan bütün değişiklikleri üç temel düzenlemenin ışığında okumak gerekir: *Kamu Yönetimi Temel Kanunu*, *Genel Sağlık Sigortası* ve *Sağlık Kanunu Tasarısı*.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu ile taşra teşkilatı kaldırılan Sağlık Bakanlığı'nın sağlık hizmeti sunan birimleri (hastaneler başta olmak üzere) Sağlık Kanunu Tasarısı ile birincil düzeyde sağlık hizmet sunumunu aile doktorlarına, ikinci basamakta ise il özel idarelerine devredilmiş sağlık işletmelerine veriyor. Bu örgütlenme şeması içinde sağlık çalışanları da sözleşmeli statüde tanımlanacak ve kamu büyük bir sağlık insangücünü "besleme" yükünden kurtulacaktır.

Sağlığın piyasalaştırılması önünde hem eylemli, hem hukuki olarak en büyük engeli oluşturabilecek ve Türkiye'de çok büyük bir kitleye çok ucuza hizmet sunan SSK'nın çökertilmesi kritik role sahiptir. Bu nedenle ilaç konusu işlenirken eş zamanlı olarak Temmuz 2004'te 5220 sayılı "Sağlık Hizmetleri Temel Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Maliye Bakanlığı'na Sağlık Bakanlığı'na ait kuruluşları satma yetkisi verilip ardından SSK hastanelerinin devri yasası gündeme sokulmuştur. Böylece ileride hukuksal çıkmazlara girebilecek bir süreç başlatılmıştır.

Özel bir acelesi olmamakla birlikte sağlık hizmet sunumunda birinci basamak olarak adlandırılan aşamaya ilişkin piyasacı düzenlemeye işlerlik kazandırılması anlamına gelen Aile Hekimliği sisteminin pilot uygulaması kanunu çıkarılmıştır. Böylece birbiriyle rekabet etmek durumunda olan ve "müşteri tutabilme" kaygısı ile hekimlik hizmeti sunacak ve sonuçta daha fazla ilaç ve tıbbi teknoloji tüketmeye aday bir ortam hazırlanmıştır. Halk sağlığı ve topluma yönelik koruyucu hizmetler alanı ise "elden geldiği kadar" anlayışına terk edilen bir başıboşluğa ve parçalanmaya bırakılacaktır. Yukarıda anılan üç temel düzenleme/tasarı, bu zaman diliminde yapılanların "mana ve vücut

bulmasını” sağlayarak yap-bozun parçalarını toplayıp düzene sokacaktır.

Birlikte okunduğunda bu düzenlemeler sağlık hizmet sunumunda yer alacak her birimi (ister birincil düzeyde tanı ve tedavi amaçlı, ister hastane boyutunda bir sağlık kuruluşu olsun) piyasanın rekabet edebilir/etmek durumunda olan bir öznesi olarak tanımlıyor. Türkiye’de yaşayan ve sağlık hizmeti almak durumunda olan insanları ise ödediği vergilerin yanı sıra, sağlık hizmeti almak için prim (ek vergi) ödemekle yükümlü kılıyor. Ancak bu koşullarda temel bir teminat paketinin “güvencesi” altına girilebiliyor. Temel teminat paketi ile sağlık sorunlarımız için genel bir güvence değil, sağlık hizmetlerinin en azı sunuluyor. Halen SSK başta olmak üzere var olan sağlık güvencesinin ise çok kısa bir sürede yanına bile ulaşmanın hayal olacağı ortaya çıkıyor. Hatta tasarı maddelerinde bunun bile, kişi sağlığına özen göstermez ise (!), tehlikede olabileceği hatırlatılıyor, düzenleniyor. Teminat paketinin ötesi için ek bir kaynak ayırarak tamamlayıcı sigorta sahibi olma özgürlüğü bulunuyor.

Yukarıda sayılanların yanı sıra ve izlenen politikalarla doğrudan bağlantılı olarak Türkiye’de ilaç harcamaları, tıbbi teknoloji tüketimi artmaktadır. Toplam sağlık harcamaları içinde ilacın payı %30’ları geçmektedir. Oysa ki bu oranın % 10-15’lerde seyretmesi beklenir. Benzer biçimde tıbbi malzeme ithalatı da artış göstermektedir. Piyasaya “düşmüş” bir sağlık hizmetinin bedeli, 15 milyar doları bulan bir Türkiye pazarı, özel girişim için ilgi odağıdır. Bu pazarda 148 hastanesiyle SSK gibi toplu ilaç alım gücü bulunduracak ve piyasanın işlem tutarını düşürecek odakların bertaraf edilmesi gerekir. 2005 başında SSK tesislerinin devrinin amacı budur.

[**Bu Dönüşüm Türkiye Hangi Halk Sağlığı Sorunlarıyla Karşı Karşıya İken Dayatılmaktadır?**

Eşitsizliklere müdahale etmeyen hiçbir sosyal politika Türkiye sağlık alanında olumlu bir dönüşüm sağlayamaz. Bu sorunlara gerçekçi ve halkın büyük çoğunluğundan yana sosyal politika tercihleriyle müdahil olunarak sağlık alanında olumlu bir dönüşüm sağlamak mümkündür. Bunun gereği finansmanda en eşitlikçi yol olan genel bütçenin seçilmesi, hizmet sunumunun ise rekabete değil, sosyal dayanışmaya uygun yapılandırılmasıdır. Sağlığın herkes için bir lütuf değil, bir hak olarak kabul edildiği, çalışanların örgütlenmesi zemininde dayanışma temelli bir sağlık insangücü ve hizmet sunumu modelinin AKP’nin temsil

etmeye çalıştığı “piyasalarca” benimsenmeyeceği açıktır.

SONUÇ: IMF PROGRAMI'NIN NİTELİĞİ ÜZERİNE

IMF programı her şeyden önce Türkiye'nin borçlarının ödenmesi hedefini esas almaktadır. Bu hedef etrafında da programın ana kurgusu uluslararası mali piyasalarda “güven” sağlayıcı düzenlemelerin yerine getirilmesine dayanmaktadır. Bu kurguya göre, Türkiye bir yandan daraltıcı mali politikalar izleyerek (“popülist” harcamalar yapmayarak), bir yandan da uluslararası sermaye ile ilişkilerini yeniden düzenleyici “yapısal reformları” hayata geçirerek, “güvenilir” bir yükselen piyasa ekonomisi olduğunu ispat etmekle yükümlüdür.

IMF tarafından programlanan ve denetlenen mevcut “istikrar” tedbirleri doğrudan doğruya bu mantığın ürünüdür. Bu mantık çerçevesinde hazırlanan Mayıs 2001 tarihli *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* ve sonrasında taahhüt edilen *Niyet Mektuplarının* makroekonomik hedefleri söz konusu borçlanma dinamiğini kırmak ve “piyasaların” güvenini sağlamak için 2001 yılından bu yana kamu birincil (faiz dışı) bütçe dengesinde milli gelire oran olarak %6.5 düzeyinde bir fazla yaratmayı hedeflemiş idi. Şimdi yeni *stand-by* altında bu hedefin 2007'ye değin sürdürülmesi öngörülmektedir.

Bu aşamada IMF'nin eski ve yeni mali destek programları ile DB'nin yapısal uyum amaçlı kredilerinin gerçek niteliğini doğru tespit etmemiz gerekmektedir. IMF ile 1998'den bu yana “*Yakın İzleme Anlaşması*”, “*Kur Çapasına Dayalı Dezenflasyon*”, “*Güçlü Ekonomiye Geçiş*” ve “*18'inci, 19'uncu ... Stand-by*” gibi başlıklarla sürdürülmeye çalışılan programın ve buna eşlik eden DB yönlendirmelerinin amaçları çok açıktır. Bu program, Türkiye'yi uluslararası işbölümü içerisinde emek-yoğun ve düşük teknolojik içerikli sektörlerde uzmanlaştıran, yerleşme ve sivil toplum örgütlerine dayalı demokratikleşme mesajlarıyla kamu sektörünü dağıtıp parçalayarak etkinsizleştirmeyi amaçlayan; sağlık, eğitim gibi temel kamu hizmetlerini özel sermayenin kâr güdüsü altında ticari bir metaya dönüştürerek, toplumun en temel ihtiyaçlarını ulusal ve uluslararası sermayenin sömürüsüne açmayı hedefleyen neo-liberal projenin bir uygulamasıdır. Söz konusu proje, her şeyden öte, Türkiye'nin iktisadi ve siyasi bağımsızlığını ve emekçilerin 1960'lardan bu yana toplumsal kazanımlarını ortadan kaldırmaya yönelik açık tehditler içermektedir.

Dolayısıyla, IMF ve DB ikilisi tarafından yönlendirilmekte olan bu programa karşı çıkışımız, ekonomik-siyasi bağımsızlığımızı ve emeğin toplumsal haklarını koruma kaygısından kaynaklanmaktadır. Sorun, dar anlamıyla teknik bir “iktisadi istikrar” ya da “borsa-faiz-döviz üçgeninde yatırımcı ne kazandı-ne kaybetti” hesabı değil, Türkiye'nin uluslararası toplumun ekonomisi sağlam, siyasi bağımsızlığını herkese kabul ettiren ve onurlu bir üyesi olması sorunudur.